

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

Анфінагентова Анастасія Василівна
БРОДЯЖНИЦТВО СЕРЕД ДІТЕЙ І ПІДЛІТКІВ ТА ЇХ БЕЗДОГЛЯДНІСТЬ
231 Соціальна робота

РЕФЕРАТ

бакалаврської роботи
за освітньо-професійною програмою (освітньо-науковою програмою)
«Соціальна робота»

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат педагогічних наук, доцент
Підвальна Юлія Василівна

Умань – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ СХИЛЬНОСТІ ДО БРОДЯЖНИЦТВА В ДИТЯЧОМУ І ПІДЛІТКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ	6
1.1 Особистісні особливості підлітків, схильних до бродяжництва	6
1.2 Бездоглядність дітей і підлітків, як соціальна проблема	14
1.3 Соціально-психологічні особливості дітей і підлітків з типом девіації «бродяжництво»	21
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДІТЕЙ І ПІДЛІТКІВ, ЯКІ СХИЛЬНІ ДО БРОДЯЖНИЦТВА	31
2.1 Форми і методи роботи щодо профілактики бродяжництва та бездоглядності серед дітей і підлітків	31
2.2 Аналіз результатів експериментального дослідження	41
2.3 Проект з профілактики бездоглядності дітей і підлітків в Комунальній установі «Ананьївському ліцеї №1 Ананьївської міської ради, на основі емпіричного дослідження	46
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55
ДОДАТКИ	60

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Швидкі зміни в нашому житті і соціально-економічна нестабільність сучасного українського суспільства викликали негативні наслідки, у тому числі погіршення матеріального добробуту значної частини населення і поширення дисгармонійного способу життя. Результатом такого стану стало зокрема загострення суперечностей і конфліктів між батьками і дітьми, ослаблення відповідальності батьків за виховання і утримання дітей, поширення економічної експлуатації дитячої праці з боку дорослих, і як наслідок, – збільшення кількості вуличних дітей.

З огляду на орієнтацію держави на гуманітарну соціальну політику проблема надання допомоги дітям та підліткам, які багато часу проводять на вулиці або схильні до бродяжництва, має особливе значення. Названі обставини істотно актуалізують необхідність всебічного наукового вивчення соціального феномену “підлітки, схильні до бродяжництва” і його кваліфікацію в системі видів девіантної поведінки.

Слід зазначити, що окремі аспекти бродяжництва вже були предметом уваги дослідників. На основі аналізу літературних джерел можна виокремити два основних погляди до вивчення соціального феномену «бродяжництво дітей та підлітків». Одні автори (Р. і Дж. Байярди, Фр. Дольто, М. Кле, М. Осорина та ін.) пов’язують втечі з дому і тривале перебування дитини на вулиці з віковими та індивідуальними особливостями. Інші автори (О.Бондарчук, М.Буянов, О.Змановська, Ю.Клейберг, А.Лічко, Н.Максимова та ін.) розглядають окремі аспекти бродяжництва як девіантну поведінку.

Проте в цілому не було спеціальних досліджень щодо визначення змісту бродяжництва підлітків, виявлення факторів, що його зумовлюють, психологічного обґрунтування бродяжництва як різновиду девіантної поведінки, і тим більше не було розроблено системи психологічної допомоги підліткам, схильним до втеч і бродяжництва.

Таким чином, актуальність проблеми і недостатність її вивчення зумовили вибір теми дослідження **«Бродяжництво серед дітей і підлітків та їх бездоглядність»**.

Мета дослідження – вивчити і проаналізувати психологічний зміст і причини втеч з дому та бродяжництва підлітків, а також виявити форми й методи психологічної допомоги психолога щодо його профілактики і корекції.

Об'єкт дослідження – бродяжництво підлітків як вид девіантної поведінки.

Предмет дослідження – зміст, програма та технологія психологічної допомоги підліткам, схильним до бродяжництва.

Відповідно до теми та мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. Охарактеризувати бездоглядність дітей та підлітків, як соціальну проблему;
2. Виявити соціально-психологічні особливості бродяжництва серед дітей та підлітків;
3. Вивчити форми і методи роботи щодо профілактики бродяжництва та бездоглядності серед дітей і підлітків;
4. Представити календарний план реалізації проекту з профілактики бездоглядності дітей і підлітків в Комунальній установі «Ананьївському ліцеї №1 Ананьївської міської ради, на основі емпіричного дослідження.

На різних етапах дослідження використовувалися такі **методи**:

теоретичні — аналіз, узагальнення, систематизація, синтез;

емпіричні – анкетування, тестування, експеримент, опитування, спостереження.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилось в м. Ананьєві, Одеської області протягом 2020-2021 навчального року в Комунальній установі «Ананьївському ліцеї №1 Ананьївської міської ради. Брала участь: 7-9 класи.

Практичне значення одержаних результатів полягає в чіткому обґрунтуванні понять «бродяжництво», «безпритульність» та «бездоглядність» в українському суспільстві; у з'ясуванні ґрунтовних причин розвитку антисоціального явища та формування на цій основі основних способів та шляхів профілактики безпритульності дітей і підлітків в сучасному українському суспільстві. Отримані дані вносять значний вклад у вивчення даної проблеми та розробки рекомендацій щодо підвищення рівня ефективної соціально-профілактичної роботи з подолання дитячої безпритульності та бездоглядності в сучасній Україні.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження висвітлювалися у виступах на конференціях і семінарах різного рівня, а саме: *всеукраїнських* – Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи» (Умань, 15 жовтня 2020 р.); науково-практичному семінарі «Перспективи ефективної роботи соціальних працівників з молоддю» (Умань, 3 березня 2021 р.).

Матеріали дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 1 тези доповідей автора.

Структура випускної кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 66 сторінок, основного тексту – 54 сторінки, список використаних джерел становить 50 найменувань. Робота містить 3 таблиці, 4 додатки.

ВИСНОВКИ

У бакалаврській роботі наведено теоретичне узагальнення та підхід до вирішення важливої й актуальної проблеми щодо бродяжництва серед дітей і підлітків та їх бездоглядність. Досягнута мета, виконані завдання дають підстави для загальних висновків:

1. Охарактеризовано, що головними причинами бездоглядності дітей та підлітків є: конфлікти в сім'ї, які можуть виражатися в насильстві над дітьми, низька якість виховання, яка полягає в зайнятості батьків, неприділені і належної уваги дітям, матеріальні труднощі сім'ї, що виражаються в нестачі фінансових коштів для утримання сім'ї.

Наслідками бездоглядності є: бродяжництво, жебракування, протиправна та злочинна поведінка, алкогольна, наркотична, токсична залежність, сексуальна розбещеність, розповсюдження вкрай загрозливих захворювань, занепад моральних цінностей, демографічна криза.

Бездоглядна дитина – дитина, позбавлена нагляду, уваги і позитивного впливу з боку батьків. Йому нічого не залишається окрім як займатися бродяжництвом, крадіжками, жебрацтвом, такі діти долучаються до вживання спиртних напоїв, наркотичних та токсичних засобів, проституції.

Підлітковий вік – це нелегкий кризовий період розвитку. Саме в підлітковому віці починають формуватися дуже важливі якості особистості: прагнення до розвитку і самосвідомості, інтерес до своєї особистості і її потенціалом, здатність до самостереження, поява рефлексії і формування моральних переконань.

2. Нами було виявлено, що бродяжництво як наукову проблему стали розглядати в кінці XIX століття.

За останні роки все частіше діти почали тікати з дому. Втеча з дому – це форма протестної поведінки дітей, особливо підліткового віку. Змістом же є емоційне неблагополуччя дитини. Втеча з дому – це завжди спроба втечі від проблеми, це завжди крик про допомогу. Дуже рідко зустрічаються втечі з дому без причин, коли діти під впливом друзів йдуть з дому на один – два дні

в пошуках нових вражень і пригод.

Пристрасть до бродяжництва – це непереборне бажання людини, у що б то не стало покинути свій будинок. Причому такі люди не мають будь-якого адресата або маршруту. Людина, що страждає на цю хворобу, може просто сісти в будь-який транспорт і виїхати в невідомому напрямку. В такому стані людина ніколи не думає про наслідки такого кроку.

В ході дослідження було виявлено, що такі діти схильні до подолання суспільних норм і правил, характеризуються низьким самоконтролем прояви емоційних реакцій в поведінці. Результатом цього є середня ступінь вираженості явища бродяжництва, пов'язана в першу чергу з протестними реакціями дитини.

Прагнення до бродяжництва, як правило, виникає періодично і може бути пов'язано з сезонними факторами (весна, літо, осінь). Отже, «Бродяжництво» – це систематичне переміщення з однієї місцевості в іншу протягом тривалого часу або в межах однієї місцевості (наприклад, міста) без постійного місця проживання з існуванням при цьому на нетрудові доходи.

3. Нами вивчено форми роботи щодо профілактики бродяжництва та бездоглядності серед дітей і підлітків, а саме: тематичні загальношкільні лінійки та класні години, зустрічі з юристами, конкурси, інтелектуально-розважальні ігри, лекції, бесіди на правову тематику, анкетування, зустрічі з працівниками правоохоронних органів, уроки правознавства, індивідуальні бесіди.

В сучасний час існують наступні методи профілактики бездоглядності неповнолітніх: правові, педагогічні, економічні, медико-соціальні, політичні, організаційні. Також існує безліч методів роботи щодо профілактики бездоглядності неповнолітніх: метод переконання, метод спостереження, метод бесіди.

Виходячи з визначення поняття «профілактика бездоглядності неповнолітніх» можна виділити основні цілі:

– збереження, підтримання та захист образу і рівня життя дітей;

– допомога дитині в розкритті їх внутрішніх потенціалів і творчих здібностей, досягненні поставлених цілей;

– попередження можливих соціокультурних, психологічних та інших проблем у неповнолітніх;

– виявлення причин і умов, що дають поштовх виникненню бездоглядності неповнолітніх;

Бездоглядними, безпритульними називають дітей, які були покинутими батьками або самі залишили сім'ю чи дитячі заклади, в яких перебували і не мають певного місця проживання.

4. Нами представлено проект з профілактики бездоглядності дітей і підлітків, метою якого є розробка і застосування на практиці системи заходів, спрямованих на профілактичну роботу по бездоглядності неповнолітніх з учнями 8 класу, формування цінностей сім'ї і поняття про шкоду залежностей у підлітків в Комунальній установі «Ананьївському ліцеї №1 Ананьївської міської ради, а так само згуртування сім'ї. Для досягнення поставленої мети були розроблено та реалізовано наступні заходи:

1. Дискусія «Щаслива сім'я», з метою формування цінності сім'ї.
2. Лекція «Небезпечна залежність», з метою формування поняття про шкоду залежностей у підлітків.
3. Екскурсія в Музей оптичних ілюзій, з метою згуртування сім'ї.
5. Розробка і тиражування буклетів для неповнолітніх та їх батьків.

Дані заходи спрямовані на те, щоб запобігти виникненню конфліктних ситуацій в сім'ї, згуртувати родину, сформувати почуття поваги кожного її члена, що необхідно для сімейного щастя і міцної сім'ї, а так само сформувати у неповнолітніх поняття про шкоду залежностей.

Особливу увагу потрібно приділити вирішенню такої соціальної проблеми як малозабезпеченість в родині, яка є однією з основоположних причин бездоглядності неповнолітніх. Цю проблему можна вирішити за допомогою наступних заходів:

- 1) пошук роботи;

2) проходження професійного навчання та додаткової професійної освіти;

3) здійснення індивідуальної підприємницької діяльності

4) ведення особистого підсобного господарства.

Запропонований додатково комплекс заходів спрямований на те, щоб дати можливість родині самої забезпечити себе всім необхідним, поліпшити моральний клімат в родині, що знизить рівень ризику виникнення такої проблеми як бездоглядність серед неповнолітніх.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів проблеми. Подальшого вивчення потребують такі питання, як: планування та визначення методів допомоги бездоглядним, надання соціальних послуг, забезпечення за необхідності соціального супроводу; сприянню розвитку та підтримці бездоглядних та безпритульних дітей та підлітків.